CƠ QUAN THI HÀNH ÁN HÌNH SỰ VÀ CƠ QUAN QUẢN LÍ THI HÀNH ÁN HÌNH SỰ THEO QUY ĐỊNH CỦA LUẬT THI HÀNH ÁN HÌNH SỰ NĂM 2019

NGUYỄN THỊ MAI *

Tóm tắt: *Luật Thi hành án hình sự năm 2019 đã có nhiều sửa đổi, bổ sung về cơ quan có thẩm quyền thi hành án hình sự và cơ quan quản lí thi hành án hình sự nhằm nâng cao hiệu quả của công tác thi hành án và bảo đảm quyền con người của người bị kết án. Bài viết tập trung làm rõ những quy định mới tại Chương II Luật Thi hành án hình sự năm 2019 về cơ quan có thẩm quyền thi hành án hình sự, cơ quan Nhà nước trong quản lí thi hành án hình sự; luận giải tính cần thiết và phù hợp của những quy định mới này với đòi hỏi của thực tiễn.*

Từ khoá: Cơ quan nhà nước; quản lí; thẩm quyền; thi hành án hình sự

Nhận bài: 12/8/2020 Hoàn thành biên tập: 15/5/2021 Duyệt đăng: 15/5/2021

CRIMINAL JUDGMENT EXECUTION AGENCIES AND CRIMINAL JUDGMENT EXECUTION MANAGEMENT AGENCIES FOLLOWING THE LAW ON EXECUTION OF CRIMINAL JUDGMENTS 2019

Abstract: *The Law on Execution of Criminal Judgments 2019 has made many amendments and supplements to criminal judgment execution and criminal judgment execution management agencies in order to improve its effectiveness of criminal judgment execution and to guarantee convicted human rights. The article focuses on clarifying new provisions in Chapter II of the Law on Execution of Criminal Judgments 2019 regarding criminal judgment execution agencies, State agencies in the management of criminal judgment execution; explains the necessity and suitability of these new regulations to practical requirements.*

Keywords: State agencies; management; authorization; criminal judgment execution

Received: Aug 12th, 2020; Editing completed: May 15th, 2021; Accepted for publication: May 15th, 2021

Qua thực tế 10 năm thi hành Luật Thi hành án hình sự (THAHS) năm 2010, bên cạnh những kết quả đã đạt được, Luật cũng bộc lộ những bất cập đòi hỏi phải được sửa đổi, bổ sung cho phù hợp với thực tiễn. Luật THAHS năm 2019 đã được Quốc hội khoá XIV, kì họp thứ 7 thông qua và chính thức có hiệu lực từ ngày 01/01/2020. Luật THAHS năm 2019 gồm 16 chương, 207 điều và có nhiều nội dung mới về phạm vi điều chỉnh, tha tù trước thời hạn có điều kiện, thi hành án tử hình, thi hành án đối với pháp nhân thương mại, bổ sung các quyền và nghĩa vụ của phạm nhân đang chấp hành án... Đồng thời, Luật THAHS năm 2019 đã khắc phục nhiều bất cập, hạn chế trong thực tiễn công tác thi hành án, thể hiện tính nhân văn sâu sắc nhằm bảo đảm quyền lợi của phạm nhân, đảm bảo quyền con người, quyền công dân. Cơ quan có thẩm quyền thi hành án hình sự, cơ quan

*** Thạc sĩ, Trường Đại học Luật Hà Nội**
E-mail: maint@hlu.edu.vn

nhà nước trong quản lí THAHS là những cơ quan trực tiếp thực hiện và chịu trách nhiệm chính trong công tác thi hành án hình sự. Luật THAHS năm 2019 cũng có những điểm mới được sửa đổi, bổ sung về các cơ quan này nhằm bảo đảm công tác thi hành án trên thực tế chính xác, phù hợp với các quy định của pháp luật.

1. Cơ quan có thẩm quyền trong thi hành án hình sự

1.1. Cơ quan quản lí thi hành án hình sự

Luật THAHS năm 2019 quy định nguyên tắc, trình tự, thủ tục, tổ chức, nhiệm vụ, quyền hạn của cơ quan có thẩm quyền trong thi hành án một cách khá đầy đủ và thống nhất. Theo Điều 11 Luật THAHS năm 2019, hệ thống tổ chức THAHS gồm: Cơ quan quản lí THAHS, cơ quan THAHS, cơ quan được giao một số nhiệm vụ THAHS; trong đó cơ quan quản lí THAHS gồm Cơ quan quản lí THAHS thuộc Bộ Công an và Cơ quan quản lí THAHS thuộc Bộ Quốc phòng.

Luật THAHS năm 2019 và Luật THAHS năm 2010 đều thống nhất trong quy định về nhiệm vụ, quyền hạn của cơ quan quản lí THAHS gồm: giúp Bộ trưởng Bộ Công an, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng tổ chức thi hành pháp luật về THAHS; chỉ đạo nghiệp vụ, hướng dẫn việc áp dụng thống nhất các quy định của pháp luật về THAHS; tổng kết công tác THAHS; kiểm tra công tác THAHS; quyết định đưa người chấp hành án phạt tù đến nơi chấp hành án; trực tiếp quản lí trại giam, trường giáo dưỡng thuộc Bộ Công an; trực tiếp quản lí trại giam thuộc Bộ Quốc phòng; thực hiện chế độ thống kê, báo cáo; giải quyết khiếu nại, tố cáo về THAHS theo quy định của Luật này và Luật Tố cáo; thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn khác theo quy định của Luật này và nhiệm vụ, quyền hạn do Bộ trưởng Bộ Công an, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng giao.

So với Luật THAHS năm 2010, Điều 12 Luật THAHS năm 2019 đã bổ sung quy định về nhiệm vụ, quyền hạn của cơ quan quản lí THAHS thuộc Bộ Công an là *"quyết định đưa người dưới 18 tuổi vào trường giáo dưỡng"*. Việc bổ sung này là phù hợp với những quy định mới của Bộ luật Hình sự (BLHS) năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) và Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 về các biện pháp xử lí với người dưới 18 tuổi phạm tội. Cụ thể, Điều 96 BLHS năm 2015 có quy định về áp dụng biện pháp tư pháp giáo dục tại trường giáo dưỡng: toà án có thể áp dụng biện pháp giáo dục tại trường giáo dưỡng từ 01 năm đến 02 năm đối với người dưới 18 tuổi phạm tội, nếu thấy do tính chất nghiêm trọng của hành vi phạm tội, do nhân thân và môi trường sống của người đó mà cần đưa người đó vào một tổ chức giáo dục có kỉ luật chặt chẽ. Người được giáo dục tại trường giáo dưỡng phải chấp hành đầy đủ những nghĩa vụ về học tập, học nghề, lao động, sinh hoạt dưới sự quản lí, giáo dục của nhà trường.

Đánh giá về công tác lập pháp cũng như thực tiễn quản lí THAHS cho thấy: pháp luật về quản lí THAHS ngày càng được bổ sung, hoàn thiện nhằm bảo đảm chất lượng thi hành bản án, quyết định của toà án. Tuy nhiên, mô hình quản lí THAHS hiện nay vẫn còn những bất cập nhất định. Có nhiều cơ quan có trách nhiệm thực hiện công tác quản lí và THAHS như công an, quân đội, tư pháp, chính quyền địa phương. Cụ thể, toà án xét xử sơ thẩm ra

quyết định thi hành án phạt tù, Bộ Công an đảm nhiệm việc thi hành án phạt tù; Bộ Quốc phòng tổ chức thi hành các bản án, quyết định của toà án quân sự; lĩnh vực quản chế, cải tạo không giam giữ, án treo... do chính quyền cơ sở hoặc cơ quan tổ chức nơi người bị kết án cư trú hoặc làm việc đảm nhiệm; việc ra quyết định miễn hoặc giảm thời hạn chấp hành hình phạt tù do toà án cấp tỉnh thực hiện. Thực tế cho thấy, hoạt động thi hành án do nhiều cơ quan thực hiện đã tạo ra sự thiếu thống nhất trong quản lí thi hành án, thiếu sự phối hợp đồng bộ giữa các cơ quan, tổ chức có nhiệm vụ thi hành án, do đó ảnh hưởng đến chất lượng và hiệu quả của công tác THAHS. Nói cách khác, *"cơ chế hiện nay đã không tạo điều kiện trong việc phối hợp thực hiện nhiều hình phạt khác nhau. Điều này làm cho mục đích của hình phạt và các biện pháp tư pháp không đạt được kết quả, tác dụng phòng ngừa vi phạm và tội phạm bị hạn chế"*.(1)

Do đó, để công tác THAHS đạt được hiệu quả mong muốn thì cần thiết phải có những đổi mới cơ bản, toàn diện. Những thay đổi này không chỉ dừng lại ở mô hình quản lí nhà nước về THAHS mà còn là hình thức tổ chức, quyền và nghĩa vụ tương ứng của từng cơ quan, từng chức danh được giao nhiệm vụ trực tiếp THAHS.(2) Trước tình trạng có nhiều cơ quan cùng thực hiện công tác THAHS và quản lí THAHS như hiện nay, cần xem xét để thu gọn đầu mối, đảm bảo tính thống nhất, đồng bộ, tránh tình trạng chồng chéo.

Nghiên cứu pháp luật về THAHS của một số quốc gia trên thế giới cho thấy: nhìn chung pháp luật các nước quy định cơ quan chịu trách nhiệm quản lí THAHS không có sự giống nhau, có nước giao cho bộ tư pháp, có nước lại giao cho bộ nội vụ, bộ công an, bộ an ninh, bộ quốc phòng, bộ phát triển xã hội, viện kiểm sát, toà án, văn phòng tổng thống, văn phòng thủ tướng, bộ các vấn đề xã hội và phát triển nhân lực, bộ phục hồi nhân phẩm, bộ giáo dục và văn hoá… Mô hình các nước giao cho bộ tư pháp chịu trách nhiệm quản lí THAHS được áp dụng ở các nước trong Hội đồng châu Âu (trừ Tây Ban Nha) và một số nước thuộc châu Mỹ, châu Phi, châu Á. Điều đáng lưu ý là bộ tư pháp ở các nước này đều được giao quản lí cả cơ quan điều tra, công tố và toà án. Ở phần lớn các nước thuộc Trung Đông, cơ quan chịu trách nhiệm quản lí thi hành án hình sự là bộ nội vụ hoặc bộ công an. Trong những năm gần đây, để được kết nạp vào Hội đồng châu Âu, Nga và một số nước thuộc Liên Xô cũ đã đáp ứng điều kiện của Hội đồng châu Âu đưa ra là chuyển trách nhiệm quản lí THAHS từ bộ nội vụ sang bộ tư pháp, các nước còn lại vẫn giao cho bộ nội vụ hoặc bộ công an quản lí THAHS. Bên cạnh đó, ở một số quốc gia liên bang, trách nhiệm quản lí THAHS được giao cho cấp bang, cấp tỉnh

(1). Nguyễn Văn Tuân, Chuyên đề *"Những vấn đề lí luận và thực tiễn về cơ quan quản lí thi hành án phạt tù"* trong đề tài NCKH cấp trường: "Những vấn đề lí luận và thực tiễn về thi hành án phạt tù tại Việt Nam", Trường Đại học Luật Hà Nội, 2015, tr. 122.

(2). Bộ Tư pháp, Báo cáo phúc trình Đề tài khoa học cấp Nhà nước, mã số 2000-58-198: *"Luận cứ khoa học và thực tiễn của việc đổi mới tổ chức và hoạt động thi hành án ở Việt Nam trong giai đoạn mới"*, Hà Nội, 2003.

hoặc cấp địa phương, như ở Philippines, các trại giam địa phương do Bộ Nội vụ và chính quyền địa phương quản lí, các trại giam cấp quốc gia do Bộ Tư pháp quản lí.(3)

Việc nghiên cứu, chuyển đổi mô hình quản lí và tổ chức THAHS phù hợp với điều kiện kinh tế, chính trị, xã hội hiện nay của nước ta là hết sức cần thiết theo hướng chức năng, nhiệm vụ của cơ quan THAHS phải gắn với tổ chức và hoạt động của các bộ phận cấu thành trong hệ thống các cơ quan tư pháp. Cơ quan THAHS, cơ quan quản lí THAHS là hai cơ quan có trách nhiệm bảo đảm thực thi và quản lí công tác thi hành án, việc hoàn thiện bộ máy quản lí của hai cơ quan này sẽ góp phần nâng cao hiệu quả công tác thi hành án, bảo đảm quyền con người của người bị kết án. Vì vậy, cần xác định rõ chức năng, nhiệm vụ, thẩm quyền và hoàn thiện tổ chức, bộ máy các cơ quan tư pháp, chuẩn bị điều kiện về cán bộ, cơ sở vật chất để giao cho Bộ Tư pháp giúp Chính phủ thống nhất quản lí công tác THAHS. Để thống nhất về mặt tổ chức phải sớm xây dựng được bộ máy quản lí và tổ chức THAHS theo hướng chuyên trách, thống nhất về một đầu mối để xây dựng được chiến lược quy hoạch, đào tạo, sử dụng nguồn nhân lực có trình độ chuyên môn nghiệp vụ theo hướng chuyên nghiệp hoá, có chế độ, chính sách hợp lí cho cán bộ công tác trong cơ quan quản lí và THAHS.(4) Đòi hỏi cấp thiết đối với công tác tổ chức và quản lí các cơ quan THAHS, đó là phải bảo đảm tính thống nhất, nhiệm vụ quyền hạn của các cơ quan là độc lập, rõ ràng, tránh chồng chéo hoặc có nội dung bị bỏ ngỏ, không có cơ quan nào chịu trách nhiệm quản lí.

1.2. Cơ quan thi hành án hình sự

Khoản 2 Điều 11 Luật THAHS năm 2019 quy định cơ quan THAHS bao gồm: Trại giam thuộc Bộ Công an, trại giam thuộc Bộ Quốc phòng, trại giam thuộc quân khu (sau đây gọi là trại giam); cơ quan THAHS công an tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương (sau đây gọi là cơ quan THAHS công an cấp tỉnh); cơ quan THAHS công an huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc Trung ương (sau đây gọi là cơ quan THAHS công an cấp huyện); cơ quan THAHS quân khu và tương đương (sau đây gọi là cơ quan THAHS cấp quân khu). Quy định về cơ quan THAHS trong Luật THAHS năm 2019 kế thừa toàn bộ quy định của Luật THAHS năm 2010 và bổ sung cơ quan THAHS công an thành phố thuộc thành phố trực thuộc Trung ương cũng là cơ quan THAHS công an cấp huyện. Quy định này là phù hợp với thực tiễn phân chia các cơ quan trên địa giới hành chính, cơ quan THAHS công an thành phố thuộc thành phố trực thuộc Trung ương cũng là cơ quan THAHS công an cấp huyện để thuận tiện cho việc kiểm tra, giám sát cũng như thực thi nhiệm vụ.

- Trại giam

Trại giam là cơ quan thi hành án phạt tù, thực hiện nhiệm vụ tiếp nhận, tổ chức quản

(3). Bộ Công an, Ban soạn thảo Dự án Luật Sửa đổi, bổ sung một số điều của LTHAHS, *Thông tin pháp luật nước ngoài về thi hành án hình sự*, Hà Nội, 2018, tr. 2.

(4). Nguyễn Văn Nam, "Thi hành án phạt tù có thời hạn và những giải pháp nâng cao hiệu quả", *Tạp chí Dân chủ và Pháp luật*, số 12/2011, tr. 30.

lí giam giữ, giáo dục cải tạo phạm nhân bị kết án tù có thời hạn và tù chung thân. Trại giam thuộc Bộ Công an chịu sự quản lí của Bộ trưởng Bộ Công an, trại giam thuộc Bộ Quốc phòng chịu sự quản lí của Bộ trưởng Bộ Quốc phòng. Bộ trưởng Bộ Công an và Bộ trưởng Bộ quốc phòng chịu trách nhiệm quản lí hệ thống tổ chức, biên chế và hoạt động của trại giam; quyết định việc thành lập, giải thể, sáp nhập, quản lí trại giam, phân trại trại giam; xây dựng các hạng mục công trình trại giam…

Trại giam có phân trại, khu giam giữ, nhà giam; công trình phục vụ việc quản lí giam giữ, học tập, sinh hoạt, chăm sóc y tế; khu lao động, dạy nghề do trại giam quản lí; công trình phục vụ làm việc, sinh hoạt của sĩ quan, quân nhân chuyên nghiệp, hạ sĩ quan, chiến sĩ, công nhân công tác tại trại giam. Tổ chức bộ máy quản lí của trại giam gồm có giám thị, phó giám thị, trưởng phân trại, phó trưởng phân trại, đội trưởng, phó đội trưởng; sĩ quan, quân nhân chuyên nghiệp, hạ sĩ quan; chiến sĩ và công nhân.

Theo quy định tại khoản 1 Điều 17 Luật THAHS năm 2019, trại giam có nhiệm vụ, quyền hạn cụ thể: tiếp nhận, tổ chức quản lí giam giữ, giáo dục cải tạo phạm nhân; thông báo cho thân nhân của phạm nhân về việc tiếp nhận phạm nhân và tình hình chấp hành án của người đó; đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định giảm thời hạn chấp hành án phạt tù, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với phạm nhân theo quy định của pháp luật; thực hiện lệnh trích xuất của cơ quan, người có thẩm quyền; nhận tài sản, tiền mà phạm nhân, thân nhân của phạm nhân tự nguyện nộp tại trại giam để thi hành án, chuyển cho cơ quan thi hành án dân sự nơi toà án đã xét xử sơ thẩm vụ án có trụ sở hoặc cơ quan thi hành án dân sự được ủy thác thi hành án; nhận tài sản, tiền do cơ quan thi hành án dân sự chuyển đến để giao cho phạm nhân theo quy định của Luật Thi hành án dân sự; phối hợp với cơ quan thi hành án dân sự trong việc cung cấp thông tin về nơi chấp hành án phạt tù và việc thực hiện quyền, nghĩa vụ dân sự của phạm nhân, thông tin nơi về cư trú của người chấp hành xong án phạt tù, người được đặc xá, người được miễn chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; chuyển giao giấy tờ có liên quan đến phạm nhân phải thi hành hình phạt tiền, tịch thu tài sản, các nghĩa vụ dân sự; cấp giấy chứng nhận chấp hành xong án phạt tù, giấy chứng nhận tha tù trước thời hạn có điều kiện; làm thủ tục giải quyết trường hợp phạm nhân chết; áp giải, bàn giao phạm nhân là người nước ngoài theo quyết định của toà án về việc chuyển giao người đang chấp hành án phạt tù; tiếp nhận, tổ chức quản lí giam giữ, giáo dục cải tạo phạm nhân là công dân Việt Nam phạm tội và bị kết án phạt tù ở nước ngoài được chuyển giao về Việt Nam để chấp hành án; thực hiện các quy định của Luật THAHS về thi hành án phạt trục xuất; thực hiện thống kê, báo cáo về thi hành án phạt tù; thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn khác theo quy định của pháp luật.

Luật THAHS năm 2019 đã bãi bỏ quyền thực hiện các thủ tục đề nghị đặc xá cho phạm nhân theo quy định của pháp luật, cấp giấy chứng nhận đặc xá của trại giam. Điều này là phù hợp với các quy định của Luật

Đặc xá năm 2018 bởi vì quyết định về đặc xá là văn bản do Chủ tịch nước ban hành quy định thời điểm đặc xá, đối tượng, điều kiện của người được đề nghị đặc xá nhân sự kiện trọng đại, ngày lễ lớn của đất nước và trách nhiệm của cơ quan, tổ chức trong việc thực hiện đặc xá. Việc quy định trại giam thực hiện các thủ tục đề nghị đặc xá cho phạm nhân theo quy định của pháp luật, cấp giấy chứng nhận đặc xá đã không còn phù hợp.

Đồng thời, Luật THAHS năm 2019 bổ sung một số nội dung mới về nhiệm vụ, quyền hạn của trại giam như đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với phạm nhân theo quy định của pháp luật; cấp giấy chứng nhận tha tù trước thời hạn có điều kiện; áp giải phạm nhân là người nước ngoài theo quyết định của toà án về việc chuyển giao người đang chấp hành án phạt tù. Trại giam là cơ quan trực tiếp quản lí, giáo dục, cải tạo phạm nhân nên sẽ nắm rõ những trường hợp phạm nhân có ý thức cải tạo tốt, cần xem xét tha tù trước thời hạn. Việc trại giam có quyền đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với phạm nhân đã thể hiện được vai trò, trách nhiệm của trại giam khi thực hiện các chức năng, nhiệm vụ của mình.

Theo Điều 16 Luật THAHS năm 2010, giám thị trại giam có các nhiệm vụ, quyền hạn sau: tổ chức thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn của trại giam; ra quyết định phân loại và tổ chức giam giữ phạm nhân theo loại; quyết định kiểm tra, thu giữ, xử lí đồ vật, tài liệu thuộc danh mục cấm; ra quyết định trích xuất phạm nhân phục vụ yêu cầu khám, chữa bệnh, quản lí, lao động, học tập; ra quyết định truy nã và phối hợp tổ chức lực lượng truy bắt kịp thời phạm nhân trốn trại giam. Để tăng cường tính chủ động, tích cực của giám thị trại giam trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, Điều 17 Luật THAHS năm 2019 đã bổ sung một số nhiệm vụ, quyền hạn cho giám thị trại giam như: quyết định xếp loại chấp hành án phạt tù, quyết định nâng, hạ loại phạm nhân, quyết định công nhận phạm nhân vi phạm kỉ luật đã tiến bộ, quyết định một số biện pháp điều tra ban đầu theo quy định của pháp luật, quyết định đình nã khi bắt được phạm nhân trốn trại giam; quyết định khen thưởng, kỉ luật phạm nhân; quyết định trích xuất phạm nhân đến khu điều trị tại bệnh viện để phục vụ phạm nhân bị bệnh nặng không tự phục vụ bản thân được, phạm nhân có con dưới 36 tháng tuổi theo mẹ vào trại giam bị bệnh phải đưa đi bệnh viện điều trị. Việc bổ sung một số nhiệm vụ, quyền hạn của giám thị trại giam theo Luật THAHS năm 2019 là phù hợp với đòi hỏi của thực tiễn. Giám thị trại giam là người trực tiếp tiếp xúc, theo dõi quá trình lao động, học tập, cải tạo của phạm nhân nên sẽ nắm bắt được rất rõ ý thức, thái độ, tâm tư cũng như hoàn cảnh của phạm nhân. Việc Giám thị trại giam được thực hiện các quyền hạn như khen thưởng, kỉ luật, quyết định trích xuất phạm nhân sẽ đảm bảo tính chính xác, có cơ sở.

- Cơ quan thi hành án hình sự công an cấp tỉnh, cơ quan thi hành án hình sự cấp quân khu, cơ quan thi hành án hình sự công an cấp huyện

+ Theo Điều 14 Luật THAHS năm 2019, cơ quan THAHS công an cấp tỉnh được bổ sung một số nhiệm vụ, quyền hạn: lập hồ sơ thi hành án đối với pháp nhân thương mại;

đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với phạm nhân và rút ngắn thời gian thử thách đối với người được tha tù trước thời hạn có điều kiện, trưng cầu giám định pháp y tâm thần theo quy định của pháp luật; tổ chức tiếp nhận người bị kết án phạt tù do nước ngoài chuyển giao về Việt Nam chấp hành án theo quyết định của toà án có thẩm quyền, hoàn chỉnh hồ sơ thi hành án, báo cáo cơ quan quản lí THAHS ra quyết định đưa đến nơi chấp hành án; tổ chức thi hành hình phạt, biện pháp tư pháp đối với pháp nhân thương mại theo quy định của Luật THAHS. Theo quy định của BLHS năm 2015, pháp nhân thương mại phạm tội cũng phải chịu TNHS, do đó Luật THAHS năm 2019 bổ sung các quy định liên quan đến việc tổ chức thi hành hình phạt, biện pháp tư pháp đối với pháp nhân thương mại là thể hiện sự tương thích, phù hợp với quy định của các văn bản pháp luật có liên quan, đặc biệt là các quy định của BLHS năm 2015 về trách nhiệm hình sự của pháp nhân.

+ Theo Điều 15 Luật THAHS năm 2019, cơ quan THAHS cấp quân khu được bổ sung một số nhiệm vụ, quyền hạn: Tiếp nhận bản án, quyết định của toà án; lập hồ sơ thi hành án đối với pháp nhân thương mại; đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với phạm nhân và rút ngắn thời gian thử thách đối với người được hưởng án treo, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện, giảm thời hạn chấp hành án phạt cải tạo không giam giữ, buộc người được hưởng án treo vi phạm nghĩa vụ phải chấp hành hình phạt tù của bản án đã cho hưởng án treo, huỷ quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với người được tha tù trước thời hạn có điều kiện vi phạm nghĩa vụ và buộc người đó phải chấp hành phần hình phạt tù còn lại chưa chấp hành, trưng cầu giám định pháp y tâm thần theo quy định của pháp luật; áp giải thi hành án đối với người bị kết án phạt tù đang được tại ngoại, được hoãn, tạm đình chỉ, người bị toà án buộc chấp hành hình phạt tù của bản án đã cho hưởng án treo, người bị toà án huỷ quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện; ra quyết định truy nã và tổ chức truy bắt người chấp hành án bỏ trốn; quyết định trích xuất hoặc thực hiện lệnh trích xuất theo yêu cầu của cơ quan, người có thẩm quyền; tổ chức thi hành hình phạt, biện pháp tư pháp đối với pháp nhân thương mại theo quy định của Luật này; cấp giấy chứng nhận chấp hành xong biện pháp tư pháp theo thẩm quyền.

+ Theo Điều 16 Luật THAHS năm 2019, cơ quan THAHS công an cấp huyện được bổ sung một số nhiệm vụ, quyền hạn: Tiếp nhận bản án, quyết định của toà án, quyết định thi hành án, các tài liệu có liên quan, lập hồ sơ và tổ chức thi hành án đối với người chấp hành án treo, án phạt cải tạo không giam giữ, cấm cư trú, cấm đảm nhiệm chức vụ, cấm hành nghề hoặc làm công việc nhất định, tước một số quyền công dân, quản chế; tổ chức quản lí người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; lập hồ sơ và báo cáo cơ quan THAHS công an cấp tỉnh đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, giảm thời hạn chấp hành án phạt tù, tha tù trước thời hạn có điều kiện cho phạm nhân đang chấp hành án tại nhà tạm giữ, rút ngắn thời gian thử thách cho

người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; áp giải thi hành án đối với người bị toà án buộc chấp hành hình phạt tù của bản án đã cho hưởng án treo, người bị toà án huỷ quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện; đề nghị toà án có thẩm quyền xem xét, quyết định hoãn chấp hành án phạt tù cho người bị kết án phạt tù đang tại ngoại, buộc người được hưởng án treo vi phạm nghĩa vụ phải chấp hành hình phạt tù của bản án đã cho hưởng án treo, huỷ quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện đối với người được tha tù trước thời hạn có điều kiện vi phạm nghĩa vụ và buộc người đó phải chấp hành phần hình phạt tù còn lại chưa chấp hành, rút ngắn thời gian thử thách đối với người được hưởng án treo, giảm thời hạn chấp hành án phạt cải tạo không giam giữ, miễn chấp hành thời hạn còn lại đối với người chấp hành án phạt quản chế, cấm cư trú.

Luật THAHS năm 2019 đã có nhiều sửa đổi, bổ sung về nhiệm vụ, quyền hạn của các cơ quan THAHS nhằm tăng cường tính tích cực, chủ động của các cơ quan THAHS, kịp thời xử lí các tình huống phát sinh trong thực tế thi hành án. Tuy nhiên, để thực hiện Luật THAHS năm 2019 còn có nhiều văn bản dưới luật hướng dẫn thi hành như: Thông tư số 181/2019/TT-BQP ngày 03/12/2019 của Bộ Quốc phòng quy định về giải quyết trường hợp người được tha tù trước thời hạn có điều kiện, người được hoãn chấp hành án phạt tù, người được hưởng án treo, người chấp hành án phạt cải tạo không giam giữ do quân đội quản lí, thi hành thay đổi nơi cư trú, nơi làm việc; Thông tư số 182/2019/TT-BQP ngày 04/12/2019 của Bộ Quốc phòng quy định việc phạm nhân gặp thân nhân; nhận, gửi thư; nhận quà và liên lạc với thân nhân bằng điện thoại; Thông tư số 183/2019/TT-BQP ngày 04/12/2019 của Bộ Quốc phòng quy định về tổ chức bộ máy cơ quan quản lí trong quân đội; Thông tư số 184/2019/TT-BQP ngày 04/12/2019 của Bộ Quốc phòng quy định đồ vật cấm và thu giữ, xử lí đồ vật cấm đưa vào nơi chấp hành án phạt tù; Thông tư số 17/2020/TT-BCA ngày 18/02/2020 của Bộ Công an về nội quy cơ sở giam giữ phạm nhân; Thông tư số 14/2020/TT-BCA ngày 10/02/2020 của Bộ Công an quy định chi tiết chế độ gặp, nhận quà và liên lạc của phạm nhân; Nghị định số 55/2020/NĐ-CP ngày 22/5/2020 của Chính phủ quy định chi tiết một số điều của pháp luật THAHS về thi hành án đối với pháp nhân thương mại; Nghị định số 49/2020/NĐ-CP ngày 17/4/2020 của Chính phủ quy định chi tiết Luật THAHS về tái hoà nhập cộng đồng… Nhìn chung, để có thể áp dụng Luật THAHS và xác định rõ trách nhiệm của các cơ quan THAHS với từng trường hợp cụ thể phải tìm hiểu, cập nhật hướng dẫn trong rất nhiều văn bản pháp luật. Do đó, hệ thống văn bản pháp luật THAHS cũng cần được nghiên cứu theo hướng giảm bớt về số lượng để thuận tiện trong quá trình áp dụng.

Đồng thời cần có sự đổi mới về nội dung của công tác THAHS để giảm tải cho các cơ quan THAHS. Khi nói đến mục đích của hình phạt thường đề cập mục đích trừng phạt người đã thực hiện hành vi phạm tội, sau đó là mục đích giáo dục, cải tạo để họ hoàn lương và cuối cùng là mục đích phòng ngừa chung. Như vậy, hình phạt vẫn còn đặt nặng việc trừng phạt con người. Hiện nay, trước bối cảnh Việt Nam đang hội nhập mạnh mẽ

với thế giới, tham gia kí kết nhiều điều ước quốc tế về bảo đảm quyền con người thì nhận thức về công tác THAHS nói chung và thi hành án phạt tù nói riêng cũng cần có sự thay đổi. Trước tiên, phải đặt mục đích cảm hoá, giáo dục người bị kết án là mục đích hàng đầu, muốn người bị kết án phạt tù thực sự nhận ra sai lầm và được sửa chữa sai lầm thì những người làm công tác THAHS phải thực sự hiểu và gần gũi với họ, muốn cảm hoá người phạm tội chứ không phải trừng trị họ. Trong quá trình THAHS, tuyệt đối tránh các hành vi đánh đập, xúc phạm người bị kết án bởi như vậy là đi ngược lại với mục đích cảm hoá mà Việt Nam đặt ra. Đồng thời, công tác THAHS cũng cần đặt ra những nguyên tắc cụ thể, cơ chế xử lí sai phạm rõ ràng để có được sự thống nhất trong quản lí và thực thi, bảo đảm quyền và lợi ích chính đáng của người bị kết án không bị xâm phạm.

Thực tiễn cho thấy công tác xã hội hoá THAHS là hết sức cần thiết để giảm tải cho các cơ quan quản lí THAHS cũng như cơ quan THAHS. Để cụ thể hoá vấn đề này, Thông tư số 65/2019/TT-BCA ngày 28/11/2019 quy định về THAHS tại cộng đồng. Theo đó, Điều 2 Thông tư quy định THAHS tại cộng đồng bao gồm thi hành án treo, cảnh cáo, cải tạo không giam giữ, cấm cư trú, quản chế, tước một số quyền công dân, cấm đảm nhiệm chức vụ, cấm hành nghề hoặc làm công việc nhất định; thi hành quyết định hoãn chấp hành án phạt tù, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù; thi hành quyết định tha tù trước thời hạn có điều kiện. Hình thức thi hành án này sẽ mang lại nhiều lợi ích như giảm nhẹ bộ máy tổ chức, biên chế; phát huy vai trò và sức mạnh của các tổ chức, gia đình và cá nhân trong việc giáo dục, thuyết phục, cảm hoá người bị thi hành án tự giác thực hiện nghĩa vụ của mình; giảm nhẹ sức ép về tâm lí và tạo điều kiện thuận lợi để gắn công tác thi hành án với việc giải quyết các vấn đề xã hội… Tuy nhiên, Luật THAHS năm 2019 và các văn bản pháp lí có liên quan, đặc biệt là Bộ luật Hình sự năm 2015 chưa có quy định về mô hình "tù tại gia". Đây là một hình thức thi hành án phạt tù mới cần được xem xét, nghiên cứu để có thể áp dụng tại Việt Nam nhằm làm giảm sức ép về cơ sở vật chất cũng như nguồn nhân lực đối với các cơ quan nhà nước có thẩm quyền trong việc thi hành án cũng như quản lí thi hành án. Như vậy, việc đổi mới về nội dung của công tác THAHS nói chung, thi hành án phạt tù nói riêng là cần thiết và cần có định hướng phù hợp với điều kiện thực tế của nước ta.

1.3. Cơ quan được giao một số nhiệm vụ thi hành án hình sự

Khoản 3 Điều 11 Luật THAHS năm 2019 quy định cơ quan được giao một số nhiệm vụ thi hành án hình sự gồm: trại tạm giam thuộc Bộ Công an, trại tạm giam thuộc Bộ Quốc phòng, trại tạm giam thuộc công an cấp tỉnh, trại tạm giam cấp quân khu (sau đây gọi là trại tạm giam); uỷ ban nhân dân cấp xã; đơn vị quân đội cấp trung đoàn và tương đương (sau đây gọi là đơn vị quân đội). Về cơ cấu của cơ quan được giao một số nhiệm vụ THAHS trong Luật THAHS năm 2019 được giữ nguyên so với Luật THAHS năm 2010 nhưng về nhiệm vụ, quyền hạn của các cơ quan này đều được Luật THAHS năm 2019 sửa đổi, bổ sung, cụ thể:

- Theo Điều 18 Luật THAHS năm 2019, trại tạm giam được tăng cường một số nhiệm vụ, quyền hạn gồm: lập hồ sơ đề nghị cơ quan có thẩm quyền xem xét, quyết định giảm thời hạn chấp hành án, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, tha tù trước thời hạn có điều kiện cho phạm nhân; cấp giấy chứng nhận chấp hành xong án phạt tù, giấy chứng nhận tha tù trước thời hạn có điều kiện cho phạm nhân chấp hành án tại trại tạm giam thuộc Bộ Công an, trại tạm giam thuộc Bộ Quốc phòng; thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn khác theo quy định của Luật THAHS. Việc tăng cường một số nhiệm vụ, quyền hạn cho trại tạm giam tạo cơ sở pháp lí để thực hiện những hoạt động này trên thực tế, đồng thời cũng giảm tải cho các trại giam.

- Nhiệm vụ, quyền hạn của uỷ ban nhân dân cấp xã trong THAHS bổ sung việc quản lí người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; kiểm soát, giáo dục người chấp hành án phạt quản chế (Điều 19 Luật THAHS năm 2019). Khi thuộc một trong các trường hợp này, phạm nhân, người chấp hành án đều được trở về địa phương để tiếp tục làm việc, công tác, do đó uỷ ban nhân dân cấp xã sẽ có nhiệm vụ, quyền hạn quản lí để đảm bảo những người này không vi phạm pháp luật, thực hiện đúng các yêu cầu và nghĩa vụ mà pháp luật quy định.

- Nhiệm vụ, quyền hạn của đơn vị quân đội trong THAHS bổ sung việc quản lí người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện (Điều 20 Luật THAHS năm 2019). Người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện vẫn cần sự giám sát, giúp đỡ của cơ quan có thẩm quyền để bảo đảm họ không bỏ trốn, không vi phạm pháp luật cũng như được hỗ trợ, tạo những điều kiện cần thiết để tái hoà nhập cộng đồng. Do đó, đơn vị quân đội trong THAHS được bổ sung quy định về quản lí người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện để việc quản lí, giám sát những chủ thể này được chặt chẽ, thuận lợi.

Toà án cũng là chủ thể tham gia vào quá trình THAHS với những nhiệm vụ, quyền hạn cụ thể như ra quyết định thi hành án; quyết định thành lập hội đồng thi hành án tử hình; ra quyết định hoặc huỷ quyết định hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, tha tù trước thời hạn có điều kiện; quyết định đình chỉ thi hành án; quyết định miễn chấp hành án, giảm thời hạn chấp hành án; quyết định buộc người được hưởng án treo phải chấp hành án phạt tù; quyết định kéo dài thời hạn trục xuất; quyết định rút ngắn thời gian thử thách đối với người được hưởng án treo, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; xem xét, giải quyết việc cho nhận tử thi của người bị thi hành án tử hình; gửi bản án, quyết định được thi hành và quyết định khác, tài liệu có liên quan cho cơ quan, tổ chức, cá nhân theo quy định của Luật THAHS. Điều 21 Luật THAHS năm 2019 bổ sung quyền của toà án trong THAHS gồm: ra quyết định tiếp nhận phạm nhân là công dân Việt Nam phạm tội và bị kết án phạt tù ở nước ngoài được chuyển giao về Việt Nam để chấp hành án, chuyển giao phạm nhân là người nước ngoài; ra quyết định trưng cầu giám định

pháp y tâm thần đối với phạm nhân có dấu hiệu mắc bệnh tâm thần, bệnh khác làm mất khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi của mình. Thực tế có nhiều trường hợp người Việt Nam phạm tội và bị kết án ở nước ngoài nhưng được đưa về Việt Nam để chấp hành án hoặc người nước ngoài phạm tội ở Việt Nam nhưng lại chuyển giao về quốc gia họ mang quốc tịch hoặc quốc gia khác có thẩm quyền giải quyết. Khi thuộc vào những trường hợp này, toà án cũng có thẩm quyền ra quyết định tiếp nhận hoặc chuyển giao người phạm tội nhằm đảm bảo tính tương thích với chức năng, nhiệm vụ của toà án trong thi hành án. Nếu nhận thấy phạm nhân có dấu hiệu mắc bệnh tâm thần, bệnh khác làm mất khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi của mình thì toà án có quyền ra quyết định trưng cầu giám định pháp y tâm thần để kịp thời ra những quyết định nhằm giải quyết vụ án được chính xác. Trên cơ sở kết luận giám định pháp y tâm thần, trường hợp phạm nhân mất khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi, toà án quyết định áp dụng biện pháp bắt buộc chữa bệnh đối với họ.

2. Cơ quan nhà nước trong quản lí công tác thi hành án hình sự

So với Luật THAHS năm 2010, Luật THAHS năm 2019 đã có những sửa đổi, bổ sung về cơ quan nhà nước trong quản lí công tác THAHS để bảo đảm có sự phối hợp chặt chẽ, giám sát của các cơ quan có thẩm quyền, bảo đảm cho công tác THAHS hiệu quả, đáp ứng tốt các yêu cầu mà thực tiễn đặt ra.

Thứ nhất, Điều 195, Điều 196 Luật THAHS năm 2019 bổ sung nhiệm vụ, quyền hạn của Bộ Công an, Bộ Quốc phòng trong quản lí công tác THAHS là: phối hợp với Tòa án nhân dân tối cao (TANDTC), Viện Kiểm sát nhân dân tối cao (VKSNDTC), cơ quan khác có liên quan trong việc ban hành thông tư liên tịch quy định về việc phối hợp giữa các cơ quan này trong việc thực hiện trình tự, thủ tục THAHS. Quá trình THAHS trên thực tế đòi hỏi có sự tham gia của nhiều cơ quan có thẩm quyền và có sự giám sát, quản lí của cơ quan quản lí THAHS Bộ Công an, cơ quan quản lí THAHS Bộ Quốc phòng. Thực tế có thể xảy ra nhiều trường hợp chưa được điều chỉnh bởi Luật THAHS năm 2019 hoặc cần có thêm văn bản hướng dẫn. Do đó, cơ quan quản lí THAHS của Bộ Công an, Bộ Quốc phòng có trách nhiệm phối hợp với TANDTC, VKSNDTC, cơ quan khác có liên quan trong việc ban hành thông tư liên tịch để kịp thời có những hướng dẫn, bổ sung, đảm bảo mọi hoạt động của công tác THAHS đều có sự điều chỉnh của các văn bản pháp luật.

Thứ hai, Điều 197, Điều 198 Luật THAHS năm 2019 về nhiệm vụ, quyền hạn của TANDTC, VKSNDTC bổ sung các cơ quan mà TANDTC, VKSNDTC phải phối hợp trong công tác quản lí thi hành án, cụ thể: phối hợp Bộ Quốc phòng, Bộ Tư pháp, cơ quan khác có liên quan trong việc ban hành thông tư liên tịch quy định về việc phối hợp giữa các cơ quan này trong việc thực hiện trình tự, thủ tục THAHS.

Thứ ba, Điều 199 Luật THAHS năm 2019 bổ sung nhiệm vụ, quyền hạn của Bộ Tư pháp trong THAHS: phối hợp với TANDTC, VKSNDTC, Bộ Công an, Bộ Quốc phòng, cơ quan khác có liên quan ban hành thông tư

liên tịch quy định về việc phối hợp giữa các cơ quan này trong việc thực hiện trình tự, thủ tục thi hành án hình sự; phối hợp với cơ quan THAHS và cơ quan có liên quan trong thi hành án đối với pháp nhân thương mại.

Quy định tại các điều 197, 198, 199 Luật THAHS năm 2019 là sự cụ thể hoá và đồng bộ với quy định tại Điều 195, 196 về việc cơ quan quản lí THAHS của Bộ Công an, Bộ Quốc phòng có trách nhiệm phối hợp với TANDTC, VKSNDTC, cơ quan khác có liên quan trong việc ban hành thông tư liên tịch quy định về việc phối hợp giữa các cơ quan này trong việc thực hiện trình tự, thủ tục THAHS. Như vậy, giữa các cơ quan này phải có sự phối kết hợp chặt chẽ để ban hành thông tư liên tịch một cách thống nhất, kịp thời giải quyết các vấn đề phát sinh trong thực tiễn áp dụng.

Thứ tư, bổ sung điều luật mới (Điều 203) quy định về trách nhiệm của bộ, cơ quan ngang bộ trong THAHS: bộ, cơ quan ngang bộ, trong phạm vi chức năng, nhiệm vụ của mình, có trách nhiệm phối hợp với Bộ Công an, Bộ Quốc phòng trong thi hành án hình sự. Các bộ, các cơ quan có trách nhiệm trong việc THAHS phải có sự phối hợp đồng bộ trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, đảm bảo tính chặt chẽ, chính xác khi THA.

Thứ năm, Điều 205 Luật THAHS năm 2019 đã bổ sung nhiệm vụ, quyền hạn của uỷ ban nhân dân cấp huyện trong THAHS là: chỉ đạo việc tổ chức phối hợp với các cơ quan có liên quan, uỷ ban nhân dân cấp xã trong giám sát, giáo dục người được hưởng án treo, người chấp hành án phạt cải tạo không giam giữ, cấm cư trú, cấm đảm nhiệm chức vụ, cấm hành nghề hoặc làm công việc nhất định, tước một số quyền công dân; quản lí người được hoãn, tạm đình chỉ chấp hành án phạt tù, người được tha tù trước thời hạn có điều kiện; kiểm soát, giáo dục người chấp hành án phạt quản chế theo quy định của Luật này và quy định khác của pháp luật có liên quan. Những nhiệm vụ, quyền hạn của Ủy ban nhân dân cấp huyện trong THAHS được bổ sung trong Luật THAHS năm 2019 góp phần bảo đảm việc thi hành các hình phạt không tước tự do chính xác, thể hiện được tính nghiêm minh của pháp luật./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Công an, Ban soạn thảo Dự án Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của LTHAHS, *Thông tin pháp luật nước ngoài về thi hành án hình sự*, Hà Nội, 2018.
2. Bộ Công an, Báo cáo số 350/BC-BCA-C81, *Báo cáo công tác thi hành án hình sự năm 2014,* ngày 13/10/2014.
3. Bộ Tư pháp, Báo cáo phúc trình Đề tài khoa học cấp Nhà nước, mã số 2000-58-198 *"Luận cứ khoa học và thực tiễn của việc đổi mới tổ chức và hoạt động thi hành án ở Việt Nam trong giai đoạn mới",* Hà Nội, 2003.
4. Nguyễn Văn Nam, "Thi hành án phạt tù có thời hạn và những giải pháp nâng cao hiệu quả", *Tạp chí Dân chủ và Pháp luật,* số 12/2011.
5. Nguyễn Văn Tuân, Chuyên đề *"Những vấn đề lí luận và thực tiễn về cơ quan quản lí thi hành án phạt tù"* trong đề tài NCKH cấp trường "Những vấn đề lí luận và thực tiễn về thi hành án phạt tù tại Việt Nam", Trường Đại học Luật Hà Nội, 2015.